

REPERE METODOLOGICE PRIVIND INDIVIDUALIZAREA PROCESULUI EDUCAȚIONAL

I. Preliminarii

Organizarea procesului educațional din perspectiva educației incluzive implică dezvoltarea competențelor profunde în dependență de particularitățile de dezvoltare ale copiilor, dar și abordarea individualizată, care se realizează în baza politicilor și practicilor educaționale incluzive.

Educația incluzivă prezintă o abordare și un proces continuu de dezvoltare a politicilor și practicilor educaționale, orientate spre asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru persoanele excluse/marginalizate de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație (*Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*).

Educația incluzivă caută să răspundă nevoilor de învățare ale tuturor copiilor, cu un accent deosebit pe cei vulnerabili din punct de vedere al marginalizării și excluziunii sociale (*UNESCO, Salamanca, 1994*).

„Școala trebuie să includă toți copiii, și pe cei „provenind din cadrul minorităților lingvistice, etnice sau culturale, copii din grupuri îndepărtate sau nomade, copii ai străzii sau care lucrează, copii cu deficiențe sau talentați” (*Forumul Mondial pentru Educație, Dakar, 2000*).

Educația incluzivă – este un proces educațional care răspunde *diversității copiilor și cerințelor individuale de dezvoltare și oferă oportunități și șanse egale de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație de calitate* în medii comune de învățare (*Codul educației al R. M. 2014*).

II. Sugestii cu referire la individualizarea procesului educațional

Diferențele umane reclamă adaptarea învățării la necesitățile copilului. Fiecare copil este unic în felul său și are un anumit nivel de dezvoltare, cunoștințe, abilități, competențe. Din aceste considerente misiunea cadrului didactic este de a cunoaște potențialul de învățare al fiecărui copil și a-l valoriza la maxim în cadrul procesului educațional. Satisfacerea necesităților educaționale ale copilului presupune abordarea individualizată, prin activități de recuperare, compensare, sprijin în procesul de învățare. Individualizarea procesului educațional exprimă necesitatea adaptării dinamice a componentelor curriculare la potențialul de învățare al copilului și la cerințele educaționale speciale ale acestuia. Implementarea acestui proces se realizează prin respectarea particularităților de vârstă, a ritmului și stilului de învățare și tipului de inteligență ale copilului. Individualizarea procesului educațional pentru copiii cu cerințe educaționale speciale se va realiza prin:

- individualizarea obiectivelor pedagogice concrete/operaționale care presupune adaptarea proiectului didactic la o diversitate de „nevoi și de cereri”;
- individualizarea mijloacelor instrumentale de intervenție educațională care presupune adaptarea proiectului didactic la diferite „constrângeri” obiective (spațiu-timp disponibil; calitatea bazei didactico-materială, suportul multimedia) și subiective (performanțele anterioare, resursele interne, ritmul de învățare);

- individualizarea metodelor de predare-învățare-evaluare care presupune adaptarea proiectului didactic la varietatea disponibilităților reale ale elevului, privite individual și în cadrul unui grup sau în contextul clasei de elevi.

III. Sugestii privind proiectarea didactică din prisma individualizării procesului educațional

Pentru eficientizarea individualizării procesului educațional pentru copiii cu cerințe educaționale speciale, cadrele didactice vor ține cont de următoarele aspecte:

- + Cunoașterea fiecărui copil, atât a particularităților de vîrstă, a potențialului de învățare cât și a cerințelor educaționale speciale ale acestuia;
- + Cunoașterea temeinică a nivelului pregătirii anterioare a copilului; un rol deosebit îl au formele de evaluare inițială (prin aplicarea testelor docimologice inițiale);
- + Crearea unui mediu educațional deschis pentru fiecare copil;
- + Elaborarea materialelor didactice ajutătoare ce vor fi puse la dispoziția fiecărui grup de copii și a fiecărui copil în parte, în scopul asigurării progresului;
- + Crearea unui climat afectiv în vederea formării motivației pentru învățare;
- + Asigurarea unui progres continuu în achiziția comunicării;
- + Formarea abilităților de socializare și relaționare cu cei din jur.

În realizarea proiectării didactice, cadrele didactice se vor axa pe strategia individualizării, ca strategie globală de instruire, care implică utilizarea unui ansamblu diversificat de metode aplicate complementar: conversația, în special cea euristică, demonstrația, explicația, exercițiul, etc, *tehnica utilizării fișelor de muncă independentă (fișe de dezvoltare, de recuperare, de exersare, de creație)*, *utilizarea fișelor individuale de progres sau a diagramelor de progres la nivelul unei clase, a unui grup de elevi și individual*. Cadrele didactice vor selecta și utiliza acele activități de învățare, tehnologii didactice și de evaluare care vor ajuta copilul să atingă finalitățile de învățare.

Procesul de evaluare reprezintă o necesitate pentru înregistrarea progresului obținut de către copiii cu cerințe educaționale speciale. În dependență de tehnologiile didactice utilizate în actul de predare – învățare, formele de evaluare vor fi individualizate, ca și nivelul de dificultate al evaluării, dar care îi va pune în condiții egale pe toți copiii prin respectarea structurii testului de evaluare și a numărului de itemi. Notarea se va face ținînd cont de potențialul de învățare, necesitățile individuale și de gradul de valorificare ale acestora de către fiecare copil, în parte, prin atingerea finalităților de învățare.

Acest proces trebuie să fie unul bine planificat și organizat. Iar ca instrument de sprijin în planificarea și organizarea procesului didactic individualizat pentru copiii cu cerințe educaționale speciale servește Planul educațional individualizat (PEI). Planul educațional individualizat este parte componentă a pachetului de documente curriculare care facilitează incluziunea copilului în procesul educațional general, asigură dezvoltarea psihofizică a acestuia în funcție de potențialul și necesitățile de dezvoltare. Cadrul didactic, cunoscînd în prealabil cerințele educaționale ale copilului, îi stabilește traseul educațional prin elaborarea unui curriculum la disciplină adecvat acestor cerințe, ca parte componentă a PEI.

Pentru o parte din copii, cerințele educaționale speciale vor fi satisfăcute prin elaborarea unui curriculum modificat.

Curriculum modificat (CM) - reprezintă modificarea finalităților curriculare și a conținuturilor în funcție de potențialul de învățare al copilului cu cerințe educaționale speciale prin

simplificarea, eliminarea sau comasarea unor competențe/subcompetențe. Finalitățile pot include atât domeniul cognitiv cât și alte domenii de dezvoltare ale elevului, dar inerent racordate la punctele forte și la necesitățile acestuia.

Curriculum modificat se va elabora pentru copiii cu cerințe educaționale speciale, din treapta primară și gimnazială, al căror potențial de învățare nu corespunde finalităților de învățare din curriculumul general conform vârstei.

Decizia cu privire la elaborarea curriculumului modificat ține de competența cadrului didactic la disciplină, ce urmează a fi discutat și aprobat la Consiliul Profesorat. Curriculum modificat poate fi elaborat la una sau mai multe discipline de studiu. Cadrul didactic va putea realiza curriculum modificat pornind de la potențialul actual de învățare al copilului, cunoscând bine punctele forte, necesitățile copilului cu cerințe educaționale speciale și va ține cont de recomandările formulate de către specialiștii Serviciului de asistență psihopedagogică pe domenii de dezvoltare ale copilului.

Curriculum-ul modificat (CM) cuprinde următoarele componente:

- *Nota de prezentare (argumentare)* în care se precizează cerințele educaționale speciale și necesitățile copilului, argumentând finalitățile, conținuturile propuse/selectate și structura didactică modificată.
- *Competențele specifice la disciplină* (pentru unii copii cu CES, numărul competențelor specifice se va reduce).
- *Finalitățile de învățare (subcompetențele)* reflectă rezultatele așteptate ale învățării pe o perioadă de timp stabilită de cadrul didactic, în contextul PEI, dar nu mai mult de un an școlar. Ele vor fi formulate după modelul din curriculum general, dar nu vor fi reluări formale ale acestora. O finalitate de învățare este corect formulată dacă răspunde la întrebarea *Ce poate să facă copilul?*
- *Unitățile de conținut / conținuturile* trebuie organizate tematic, după logica științei și înțelegerea copiilor.
- *Activitățile de învățare* trebuie constituite astfel încât să pornească de la cunoașterea potențialului de învățare și necesitățile copilului, de la experiența lui de învățare.
- *Strategiile/tehnologiile didactice* conform cerințelor educaționale ale copilului, care vor ajuta copilul în atingerea finalităților de învățare stabilite.
- *Modalitățile de evaluare* cuprind recomandările privind formele de evaluare și termenii de realizare a acestora.

În cazul curriculumului modificat este important utilizarea unor metode și instrumente de evaluare, care să asigure estimarea progresului realizat de către elevi, atât din punct de vedere de asimilare a noi cunoștințe cât și al dezvoltării proceselor psihice de cunoaștere și al componentelor practic aplicative.

Viorica Marț, consultant superior, Direcția Învățământ preuniversitar, Ministerul Educației

Virginia Rusnac, director, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, Ministerul Educației